

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ



МАУП

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Матеріали Всеукраїнських науково-практичних конференцій
“Проблеми інтеграції економіки України в ЄС і вступ до СОТ”*

м. Київ, МАУП, 20 травня 2006 р.,

*“Концептуальні засади формування стратегії
соціально-економічного розвитку України”*

м. Київ, МАУП, 25 жовтня 2006 р.

Київ 2007

ББК 65.9(4УКР)-1я43
С91

Відповідальний редактор *В. М. Чирков*
(видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”)

Сучасні проблеми розвитку економіки України: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Пробл. інтеграції економіки України в ЄС і вступ до СОТ”, м. Київ, МАУП, 20 трав. 2006 р., “Концепт. засади формування стратегії соц.-екон. розвитку України”, м. Київ, МАУП, 25 жовт. 2006 р. — К. : МАУП, 2007. — 340 с.: іл. — Бібліогр. в кінці статей.

ISBN 978-966-608-757-0

Розглядаються проблеми розвитку України у зв’язку зі вступом до Світової організації торгівлі. Пропонуються шляхи реформування економіки країни в умовах ринку. Висвітлюються проблеми державного регулювання економіки.

Для науковців, освітян, менеджерів різних рівнів управління і для всіх, хто цікавиться проблемами менеджменту й розвитку управлінської думки в Україні.

ББК 65.9(4УКР)-1я43

ISBN 978-966-608-757-0

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2007

Семенюк Т. В.

*Глобалізація та інноваційна діяльність —
основна галузь соціологічного дослідження* 77

Дікарев О. І., Діденко А. О.

*Транскордонний простір у маркетингових стратегіях
виходу українських підприємств на зовнішні ринки* 87

Розділ II. ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

УКРАЇНИ В УМОВАХ РИНКУ 117

Спаський Я. С., Фещенко О. М.

Дослідження розвитку сучасного підприємництва в Україні 118

Телендій А. А.

*Малий бізнес і підприємництво в ринкових
умовах господарювання* 122

Сметанский И. В.

*Системы электронных закупок — шаг
к развитию малого и среднего бизнеса* 129

Балак І. О.

Розвиток підприємництва у Волинській області 136

Берестецька Л. М.

Проблеми фінансування малого бізнесу в Україні 139

Коростелев В. А.

*Повышение индекса развития человека —
ключевое направление экономической
стратегии Украины* 145

Положай В. В.

*Екологічні проблеми соціально-економічного
розвитку України на сучасному етапі* 152

Кобржицький В. В.

*Актуальні проблеми державного корпоративного
управління в Україні* 158

Суріна О. В.

*Проблеми і перспективи розвитку системи
соціального страхування в Україні* 165

Балак І. О.

*Особливості розвитку підприємництва як складової
економічної системи Волинської області* 168

Щепкіна С. П.

*Проблеми забезпечення безпеки грального бізнесу
в Україні* 175

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Однією з найгостріших проблем розвитку малого бізнесу в Україні є пошук й отримання фінансових ресурсів, необхідних для авансування процесу господарювання. На сьогодні основним джерелом інвестицій залишаються власні фінансові ресурси суб'єктів підприємницької діяльності. Доступ їх до кредитних ресурсів залишається незадовільним. Основними причинами цього є високі процентні ставки банків, відсутність майна, яке може бути прийняте як ліквідна застава для забезпечення гарантій повернення кредиту та складна процедура його отримання.

За таких умов реальним джерелом формування фінансових ресурсів малих підприємств могли б стати державні кредити, передбачені Національною програмою підтримки підприємництва, яка почала фінансуватися лише з 2003 р. В рамках цієї програми минулого року на фінансування малого бізнесу було виділено 40,5 млн грн (проти 52 млн грн, передбачених Державним бюджетом).

Державна фінансова допомога реалізується через Український фонд підтримки підприємництва (УФПП). Зрозуміло, що фінансування за рахунок бюджетних коштів повинно бути прозорим, відкритим, рівним для претендентів на допомогу. Це завдання вирішує Положення про порядок використання УФПП коштів, передбачених для розвитку підприємництва, затверджене Держкомітетом з питань регуляторної політики і підприємництва (наказ від 7 квітня 2003 р. № 41). Документ встановлює єдині правила гри для всіх підприємств, які бажають скористатися фінансовою підтримкою фонду, визначаючи порядок і види надання допомоги.

Існує кілька видів фінансової допомоги з боку УФПП. По-перше, це фінансові кредити, які надаються через уповноважені

банки, в межах 1–2 млн грн. Перевагою цих кредитів є невеликі відсотки — на рівні діючої облікової ставки НБУ (нині — 7 %). Кредит надається під забезпечення (це може бути або застава, або гарантія третіх осіб) на термін не більше трьох років. Співвідношення вартості застави й обсягу залученого кредиту набагато вигідніші, ніж у комерційних банків (1:1 проти 1,2–1,4:1).

По-друге, підтримку суб'єктів підприємництва може бути надано у формі гарантій (поручництва) банкам і небанківським установам для отримання в них кредитів, взятих на термін до одного року. Фонд має право надавати гарантію або на всю суму кредиту, або на його частину. Обсяг гарантійних зобов'язань не повинен перевищувати 500 тис. грн. Така форма підтримки дуже важлива для нових підприємств, у яких часто немає основних фондів, які дорого коштують, для надання застави під банківський кредит. Повернення кредиту, наданого підприємцю, гарантується бюджетними грошима.

Ще один вид фінансової допомоги — компенсація підприємству частини відсоткової ставки за взяті в банках або інших фінансових установах кредити. Загальний обсяг цієї фінансової допомоги не може перевищувати 70 % ставки банку за цим кредитом. Обмеження в наданні цього виду допомоги такі: її можуть надавати упродовж усього періоду дії кредитної угоди, але не довше ніж один бюджетний рік. Це найбільш перспективна форма співпраці УФПП з представниками малого бізнесу, оскільки вона забезпечує їм ширший доступ до кредитних ресурсів.

Крім того, УФПП може також надавати фінансову допомогу малим структурам на незворотній основі.

Поряд з УФПП у реалізації державної політики сприяння розвитку підприємництва активну роль відіграє також Державний центр зайнятості України, який згідно з чинним законодавством надає безвідсоткові кредити безробітним для заняття підприємницькою діяльністю. На жаль, як довела практика, ці структури та обсяги їх кредитування не можуть задовольнити наявного попиту з боку суб'єктів малого підприємництва щодо отримання фінансово-кредитної допомоги.

Вирішення проблеми фінансового забезпечення суб'єктів малого підприємництва в Україні значною мірою сприяє співпраця зі Світовим банком, Європейським банком реконструкції і роз-

вितку (ЄБРР), Фондом “Євразія”, Фондом “Відродження”, Німецьким банком реконструкції (KfW).

Один з останніх проєктів ЄБРР — створення Мікрофінансового банку (МФБ) — єдиної в Україні кредитної установи, яка спеціалізується на мікрокредитах. До речі, поняття мікрокредиту, або малого кредиту, досі не визначено українським законодавством. МФБ визначає мікрокредити як кредити розміром до 20 тис. дол., які видаються для поповнення оборотних коштів (до одного року) і для придбання основних засобів (до двох років). Ставки за кредитами в доларах або в євро становлять від 18 до 22 %, за гривневими — від 21 до 32 %.

Максимальний розмір міні-кредитів обмежений 300 тис. дол. (еквівалент у гривнях). Його видають на ті самі цілі, що і мікрокредити, але на довший термін (до трьох років). Ставки за кредитами в доларах або євро — від 15 до 20 %, за гривневими — від 21 до 32 %. Як заставу за обома видами кредитів МФБ приймає нерухомість (житлову або нежитлову), устаткування, автотранспорт, товари або особисте майно.

Галузева структура кредитного портфеля МФБ здебільшого відображає структуру малого підприємництва в Україні: понад 50 % кредитів було видано на фінансування торгівлі, 35 % — виробництва і сфери послуг. У 2003 р. МФБ розпочав видачу мікрокредитів на розвиток сільського господарства. Щодо галузей, яким МФБ не надає кредитів, то вони практично ті ж самі, що і для кредитування за лінією Європейського банку реконструкції і розвитку МСП-2: виробництво тютюну, алкоголю, зброї, екологічно шкідливе виробництво і торгівля цінними паперами.

Основними клієнтами банку щодо мікрокредитів є підприємства і підприємці, які працюють у сфері торгівлі або послуг, невеликі виробничі підприємства. Напрями використання кредитних ресурсів розподілено так: майже 50 % — на придбання основних засобів, більше 33 % — на поповнення оборотних коштів, решта — змішана форма використання.

Основні “споживачі” міні-кредитів — підприємства виробничої сфери, будівництва, сфери виробництва і переробки сільськогосподарської продукції.

Територіально клієнти концентруються в Києві, Харкові і Львові (54 %). Майже половина кредитів видається у гривнях.

Найпопулярніші (35 %) кредити на суму до 1 тис. дол. Утім, перше місце за обсягами грошової маси посідають кредити від 5 до 10 тис. дол. (21 %). Майже рівні грошові частки в кредитній структурі займають кредити на суму від 10 до 25 тис. дол. і від 25 до 50 тис. дол. (19 і 15 % відповідно). Мінімальна сума для кредитування — 100 у. о., максимальна — 300 тис. у. о. Найзапитаніший кредитний термін — від 7 до 12 місяців (57 %).

Найбільшу потребу в терміновому отриманні кредитних грошей для збільшення обігу мають торговельні фірми, які закуповують сезонний товар за кордоном і, зокрема, прив'язані до акцій розпродажу (сейлів).

Нині в 14 містах України діє понад 20 підрозділів МФБ, клієнтами яких щодня стають понад 100 підприємців.

Однією з переваг МФБ, яка обумовлює інтенсивне нарощення кредитного портфеля за рахунок видачі нових позик, є те, що від позичальника не вимагається надавати бізнес-план чи техніко-економічне обґрунтування, книгу прибутків-видатків і різних завірених довідок податкової інспекції. Відрізняється і технологія оцінювання бізнесу: вона базується не лише на оцінюванні фінансової звітності, а здебільшого на загальному оцінюванні бізнес-процесів фірми. Спрощення процедур кредитування значно скоротило термін оформлення кредиту: рішення про видачу мікрокредитів банк ухвалює за 24 години після проведення оцінювання бізнесу, міні-кредитів — за 48 годин.

Крім МФБ, менш “вибагливо” до позичальників ставляться також при наданні мікрокредитів за рахунок коштів Фонду “Євразія”. Зокрема, від них не вимагається надавати бізнес-план. Натомість, для ЄБРР обов’язковою умовою надання кредиту за кредитною лінією для малих і середніх підприємств МСП-2 є розробка докладного бізнес-плану. Індивідуальний розмір мікрокредитів по МСП-2 становить від 10 до 20 тис. дол. США. Термін погашення кредиту на обіговий капітал становить до 6 місяців, на основний капітал — до 1,5 року. Максимальна кількість працюючих на підприємстві не повинна перевищувати 20 осіб.

Мікрокредитування українських підприємств здійснює і Німецько-український фонд (НУФ), створений у 1999 р. Німецьким банком реконструкції (KfW), Нацбанком і Мінфіном України. Зауважимо, що тут кредити видаються недержавним

підприємствам, які діють у сфері виробництва, торгівлі та послуг з кількістю працівників не більше 20 осіб, на максимальну суму в 25 тис. євро (відсоткова ставка — 19,5 %), а також підприємствам сфери виробництва і послуг з кількістю працівників не більше 250 осіб — 100 тис. євро (14,5 %). “Привабливіші” умови НУФ пропонує для підприємств, створених за участю німецького капіталу: 250 тис. євро під 9,5 %. Кредити надаються на термін до 1,5 року.

Ускладнена процедура отримання кредиту суб’єктами малого підприємництва за програмою мікрокредитування ЕБРР і НУФ значно звужує кількість позичальників. Тому для підтримки малого бізнесу в Україні надзвичайно важливим напрямом є мобілізація коштів на внутрішньому ринку, запровадження механізму стимулювання комерційних банків з надання позик малим підприємствам. Його істотним моментом може бути звільнення від оподаткування банківських коштів, що спрямовуються у фонд кредитів малому підприємництву, та надання державної гарантії повернення позики.

Ще одним напрямом фінансово-кредитної допомоги малому підприємництву може стати створення спеціалізованих небанківських установ з мікрокредитування. Такі установи досить успішно функціонують в Польщі, Росії, Казахстані. Зокрема, позитивний досвід діяльності має польський Fundusz Mikro. Тут кредитують мікропідприємства і підприємців, причому суми кредитів невеликі. Систему кредитування організовано так, що не треба забезпечувати заставою кредити. Але для гарантування повернення використовується механізм взаємопоруки. Якщо група з 4–5 підприємців отримала кредити і один з цієї групи не повертає кредит, то його повинні повернути інші члени групи. Поступово, збільшуючи розміри групових кредитів, підприємці переходять до кредитів індивідуальних.

Приблизно така схема працює у деяких містах Російської Федерації через “банки довіри”. Є схожі приклади фінансування бізнесу і в інших країнах.

Усі зазначені програми мають понад 95 % повернення кредитів, що свідчить про дієвість таких форм кредитування.

Перспективним джерелом фінансування малого підприємництва є кредитні спілки. Видача кредитів на здійснення бізнесу у кредитних спілках дуже тісно пов’язана з наявністю висо-

коліквідної застави і часто комбінується з елементами певного (часткового) поручительства інших членів спілки. Максимальний термін такого кредитування — 12 місяців. Отримати кредит у кредитній спілці можна впродовж 1–2 днів, необхідних для оформлення документів застави. Зазвичай кредитні спілки вимагають заставу, оцінна вартість якої вдвічі перекриває отриману позику. Ставки в середньому становлять від 1 до 3–4 % отриманої суми на місяць.

Поєднання та оптимізація різних джерел фінансових ресурсів сприятиме досягненню результативності розвитку малого підприємництва, реалізації його економічного потенціалу, переходу до повноцінних ринкових відносин.

Література

1. Варналій З. С., Кузнєцова І. С. Державна регуляторна політика в сфері малого підприємництва. — К.: Ін-т екон. прогнозування, 2002. — 197 с.
2. Галь В. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні // Вісник НБУ. — 2003. — № 1. — С. 13–15.
3. Копченко І. М. Фінансовий механізм сприяння розвитку малого підприємництва // Фінанси України. — 2003. — № 5. — С. 65–69.